THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
דאָס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

די אטאקעס קעגן דער סי. ען. אר.

זעלטן, זייט די פארשיידענע וואקלדיקע קאנאדער אייזנבאנען זיינען קאנסאָלידירט געוואָרן אין איין צענטראליזירטער סיסטעם, אונטער דער פארוואלטונג פון סער הענרי טארנטאן, איז די סי. ען. אר. אזוי שארף קריטיקירט געוואָרן אין פעדעראלן פארלאמענט, ווי לעצטן דינסטאָג, — פון דעפוטאט דזשאן הערעט, קאָנסערוואטיוון מיטגליד פון סטאנסטעד.

דעפוטאט הערעט גלויבט ניט אין געזעלשאפטלאכע אונטערנעמונגען; ער איז א ליידנשאפטלאכער אונטערשטיצער פון פריוואט־אייגנטום. און די איצטיקע ניט גינסטיקע לאגע פון סי. ען. אר. גיט אים א גלענצנדע געלעגנהייט צו אטאקירן די רעגירונג אייזנבאן סיסטעם — דעם קענעדיען נעשאנאל ריילוויי. זיין רעדע אין פארלאמענט איז געווען אזוי שארף און זיין אטאקע קעגן דעם פרינציפ פון געזעלשאפטלאכע אונטערנעמונגען אזוי ביטער, אז פרעמיער בענעט אליין האט געפונען זיך פארפליכטעט צו דערקלערן אין האוז אף קאמאנס, אז דעפוטאט הערעט דריקט ניט אוים די מיינונג פון דער רעגירונג, אז ער האט גערעדט אין זיין אייגענעם נאמען.

אבער הערעט איז ניט דער איינציקער וועלכער זאל ארויסקומען מיט אזעלכע שארפע אטאקעס אויף דעם סי. ען. אר. א גרויסע טייל פון דער קאנסערוואטיווער פארטרעטערשאפט אין אטאווא איז גאנץ אפן קעגנעריש געשטימט צום סי. ען. אר. דאס איז בולט דערוויזן געוואָרן ביי דער עקזאמענירונג פונם יערלאכן סי. ען. אר. בודזשעט פון דער ספעציעלער קאמיסיע באשטימט פון דער האוז אף קאמאנס פאר דעם צוועק. דארטן האט מען געזוכט מיט אלע מיטלען צו דערוויזן, אז די פארוואלטונג פון סי. ען. אר. האט צופיל געלט פארשווענדעט, אז זי האט געמאכט פילע פעלערן, אז די גאנצע אונטערנעמונג טויג ניט א. א. וו.

די אטאקעס זיינען געווען געצילט הויפטזאכלאך קעגן דעם פרעזידענט פון סי. ען. אר., סער הענרי טארנטאן. זייט ער האט איבערגענומען די פארוואלטונג פון סי. ען. אר. האט ער זיך דערווארבן א שם ווי איינער פון די פעאיקסטע פארוואלטער אין דער וועלט. ער האט פאקטיש איבערגענומען א האלב באנקראטירטן, פארנאכלעסיקטן סיסטעם, וועלכער פלעג פאראורזאכן ריזיקע פארלוסטן — און פארוואנדעלט אים אין א גאר קורצער צייט, — אין א דערפאלגרייכן, נוצלאכן אייזנבאן סיסטעם. דורך דעם איז ער, נאטירלאך, געוואָרן א שטארקער קאנקורענט צו דער "פריוואטער" אייזנבאן סיסטעם, דער סי. פי. אר.

אזוי לאנג ווי די עקאנאמישע באדינגונגען פון לאנד זיינען געווען גינסטיקע, האט דער סי. ען. אר. אונטער סער טארנטאנס פארוואלטונג, פראגרעסירט, — אזוי גוט און אזוי שנעל אז ער האט שוין געקאנט דערוויזן באדייטענדע ריינע פראפיטן. אונטער אזעלכע אומשטענדן האבן אויך די ביטערסטע שונאים פון געזעלשאפטלאכער אונטערנעמונג בכלל, און פון סי. ען. אר. בפרט, געמוזט שווייגן; איצט אבער, ווען דער אייזנבאן — אזוי גוט ווי אלע אנדערע געשעפטן — ליידט פון דעם עקאנאמישן קריזיס, האבן די קעגנער א מעגלאכקייט צו אטאקירן סיי סער הענרי טארנטאן פערזענלאך, סיי די אונטערנעמונג ווי א גאנצעס.

גליקלאכערווייזע, אבער, האט דער סי. ען. אר. אויך גענוג פריינט אין פארלאמענט; און א דאנק דעם איז דער באריכט פון דער ספעציעלער קאמיסיע געווען אן איינשטימיקער — און אנטהאלט ווייניק ערנסטע קריטיק. פארקערט, די באמערקונגען פון דעם אייזנבאן מיניסטער, מאניאן, ציינן אז ער באטראכט די איצטיקע שווערע לאגע ווי א צייטווייליקע און אז ער איז אפטימיסטיש וועגן דער צוקונפט.

אן אויספארשונג קאמיסיע פאר דער תלמוד-תורה

צו ווייניק אויפמערקזאמקייט איז געשענקט געוואָרן דער מעלדונג, אז דער ת"ת דערלייזונגס קאמיטעט האט דערגרייכט זיין ציל און האט פארזיכערט די זאמלונג פון די גאנצע $12,000 וואס זיינען נויטיק צו שטעלן די ת"ת אויף א פעסטן באדן צו דערמעגלאכן איר ווייטערגיין מיט דער ארבעט. מען קאן זיך גרינג פארשטעלן ווי גרוים זיינען געווען די אנשטרענגונגען צו זאמלען אזא גרויסע סומע געלט אונטער די איצטיקע אומשטענדן, איבערהויפט פאר אן אנשטאלט, וועלכער האט פארלארן פיל פון זיין פאפולאריטעט אין די לעצטע יארן.

די מיטגלידער פונם דערלייזונגס קאמיטעט פארדינען א גרויסן דאנק און אנערקענונג פאר זייער איבערגעגעבנהייט און אפפערוויליקייט. מיר זאגן אפפערוויליקייט, ווייל מיר ווייסן, אז א גרויסע טייל פון די געזאמלטע $12,000 קומט פון די מיטגלידער אליין, און דאס ציינט, אז זיי זיינען אמת'ע פריינט פון דער ת"ת און באוואוסטזיניקע מיטגלידער פון דער אידישער קהלה; מענשן, וואס פילן, אז זיי טראגן אויף זיך א פאראנטווארטלאכקייט און שטרענגען זיך אן, אונטער אלע אומשטענדן — זייער פליכט צו דערפילן.

* * * * *

דער דערלייזונגס קאמיטעט קאן זיך אבער ניט צופרידנשטעלן מיט זיין ביז איצטיקן דערפאלג. די געזאמלטע $12,000 זיינען דער מינימום וואס איז נייטיק צו פארהיטן די פ א ר ש ל י ס ו נ ג פון דער ת"ת. אן אנשטאלט, ווי די ת"ת, קאן בלייבן אפן און דאך ניט דינען די א י נ ט ע ר ע ס ן פון דער באפעלקערונג, אזוי לאנג ווי עס וועלן ניט אנגענומען מיטלען צו באזארגן איר נארמאלע עקזיסטענץ אין דער צוקונפט. רעטן אימעצן פון טויט מיינט נאך ניט פארזיכערן דאס לעבן; און וואס דער צייטווייליקער קאמיטעט דארף טאן איצט — נאך איידער די $12,000 ווערן אויסגענוצט, איז צו מאכן אן ערנסטע און אויספירלאכע אונטערזוכונג פון דער ת"ת, פון דעם עקאנאמישן, פינאנציעלן און דערציאונגס שטאנדפונקט, און צוגרייטן אויפ'ן גרונד פון דער אויספארשונג א גענויעם פלאן, ווי אזוי די ת"ת זאל אנגיין אויף ווייטער — אזוי, אז זי זאל זיך ניט געפינען ווידער אין דער טרויעריקער לאגע אין וועלכער זי געפינט זיך איצט.

די דערמאנטע ספעציעלע קאמיסיע וועט זיך שטעלן די אויפגאבע אויסצוגעפונען:

1) אויב דער פראגראם און דער ביז איצטיקער סיסטעם איז צוגעפאסט צו די איצטיקע פאדערונגען פון די עלטערן — און איז אין אנקלאנג מיט די מאדערנע שטרעבונגען און טענדענצן.

2) אויב מען קאן פארגרעסערן די צאל תלמידים.

3) אויב מען קאן פארגרעסערן די הכנסה פון שכר לימוד.

4) אויסארבעטן א באשטימטן באלאנסירטן יערלאכן בודזשעט, און אנווייזן באשטימטע קוואלן פון הכנסה.

* * * * *

אויב די אויספארשונג וועט דערווייזן, אז ס'זיינען ניטא קיין אויסזיכטן פאר דער אויבנדערמאנטער פארגרעסערונג פון הכנסה און תלמידים, וועט מען דארפן באשליסן אדער מ'זאל פארמאכן איינע פון די צוויי געביידעס, אדער צו אויסנוצן איינע פאר אנדערע נוצלאכע צוועקן, ווייל יעדער איינער קאן זיך איצט איבערצייגן אז דער דורכשניטלאכער קאסט פער קינד איז איצט צו גרוים.

אזוי, צי אנדערש — די ערשטע אויפגאבע פון דעם דערלייזונגס קאמיטעט איז געווען דערפאלגרייך, איצט די אויבנדערמאנטע ארבעט אין באשטימען א וועג פאר נוצלאכער טעטיקייט.

"פאסט און געטטי" ♦♦♦ ♦♦♦ ♦♦♦

פון אלחנן

דינסטאג, יוני דעם 30טן. די הימלען זיינען אנגעכמורעט, דער רעגן הערט ניט אויף צו כליאפען שוין באלד א וואך. א נאסער, קאלטער ווינט הערט ניט אויף צו בלאזן. די "בלאטש פארד לופט פעלד" אין עדמאנטאן איז פארפלייצט מיט וואסער און בלאטע. אבער אפגעזעען פון די דערמאנטע סטיכישע שטערונגען, איז דאס פעלד און די וועגן ארום, געווען פארפלייצט פון מענשן, פום גייער און פארער, יונג און אלט, מענער און פרויען. דורכגענעצט, דורכגענומען פון קעלט (כאטש ס'איז ערב יולי), אבער מען ווארט געדולדיק, אין פנים פון די אלע שטערונגען. וואס איז די שמחה ווילט איר וויסן? איז דער ענטפער "פאסט און געטטי" . . . ווער ווייס עס דען ניט היינט צוטאג "פאסט און געטטי"? . . ווער ווייס עס דען ניט ס'וועט באלד ווערן א סינאנים, אויב ס'איז שוין ניט געווארן?

דינסטאג, יוני דעם 23טן, 3.56 פארטאג האבן זיי זיך געריררט פון ארט אויף דעם "רוזוועלט פעלד" אין ניו־יארק אין זייער מאנאפליין "וויני מעי". ווילי פאסט דער פיילאט און האראלד געטטי דער נאוויגאטאר, אויף זייער וועלט אומגארטלענדער רייזע, איבערן צפון'דיקן העמיספיר. צווישן די זייער ווייניקע סטאנציעס אויף זייער מארשרוט, איז אונזער עדמאנטאן געווען פארצייכנט, אט ווי עס איז צו זעען, איז עס באשערט געווען עדמאנטאן זאל פלוצלונג ווערן וועלט באוואוסט.

פון פעירבעינק, אלאסקא, א שפרונג פון 1,450 מייל ביז עדמאנטאן, האבן די פליער באדארפט מאכן אין זייער אן אומגינסטיקן וועטער. די ראדיא, טעלעגראף און טעלעפאן, האבן אן אויפהער געארבעט, בריינגענדיק באריכטן פון דא און דארט. אט האט מען זיי באמערקט דא, אביסל שפעטער האט מען זיי געזעען דורכפליען דארטן און א. וו. די נאכריכטן זיינען געווען קורצע, אפגעריסענע און אומזיכערע. דער פארזאמלטער עולם, איז אבער ניט מיד געווארן, און האט זיך ניט אונטערגעגעבן דעם דרוק פון דעם שלעכטן וועטער, מען האט געווארט. בלאזט דער ווינט, זאל עס בלאזן, גיסט דער רעגן, זאל עס גיסן . . . יעדער איינער וויל האבן די זכיה צו זיין דער יעניקער, וואס האט מיט די אייגענע אויגן געזעען די עפאכע מאכנדע פליער אנקומען, אויף זייער עפאכע מאכנדער רייזע . . .

פון די טריפנדע הימלען ארוים, דערהערט זיך דאס זשומען פון אן עראפלאן. דער אומגעדולדיקער עולם, דורכגענעצט, פארררייסט די קעפ צום הימל מיט גרוים נייגעריקייט. וועמען ארט עס וואס דער רעגן שמייסט אין פנים. זיי קומען! זיי קומען! ! — רייסט זיך ארוים אן אויסגעשריי, וואס צעשפרייט זיך ווי א פארפלייצנדע כוואליע איבערן גאנצן פעלד. זיי קומען! ' ! און פון די נידעריקע, הייננדע און טריפנדע וואלקנס ארויס, גיט פלוצלונג א שימער, אן אפגעוואשן, זילבערדיק פליגל. נאך אן אויגנבליק, און דער סעלוועט פון א מאנאפלאן דערוויזט זיך.

פון טויזנטער העלזער מיטאמאל רייסט זיך ארוים א פארטויבנדיקער הורא ! ! ! וועלכער האט זיך פילע מאל ווידערהאלט. איבערן "האנגאר", גאנץ נידעריק, האט זיך עס באוויזן, דורכפליענדיק איבער דער גאנצער ליינג פונם פעלד. פארקירעוועט זיך שארף אויף צוריק, לייכט באריהרנדיק דאס פארגאסענע פעלד ווי א ווילדע קאטשקע, ארונטערלאזנדיק זיך אויפן וואסער פלאך, ביז סאמע צו שטילשטאנד. געקומען ניט ווייט פון "האנגאר" . . .

די באגייסטערונג איז גוואלטיק געווען, איין ספאנטאנער אויסדרוק נאכן צווייטן האט פארהילכט דאס פעלד. די פאליציי האט געהאט א שווערע אויפגאבע צוריקצוהאלטן דעם עולם, און דאך איז אין אויגנבליק די 'וויני מעי' געווען ארומגערינגלט פון א באגייסטערטן המון, וועלכער האט פון אלע זייטן געשטופט, הענט, און אויסגעשריען באגריסונגען. וואו מיר רעגן! וואס מיר ווינט! הוררא פאר די פליער! ! ! און אז מען פאלט אין בלאטע איז וואס? און אז מען איז דורכגענעצט ביזן ביין וועמען ארט עס? מען האט דאך אבער באגעגנט "פאסט און געטטי" . . .

דינסטאג, 4.35 נאכמיטאג, יוני דעם 30טן זיינען די פליער באגעגנט געווארן אויף דעם עדמאנטאנער "בלאטשפארד פעלד" פון ארום א דריי טויזנט קעפיקן עולם, צווישן וועלכע עס זיינען געווען פארשטייער פון דער פראווינציעלער און שטאטיקער רעגירונג, וועלכע האבן אויסגעדריקט זייער ווארימען ווילקאמען צו די פליער, און זייער באוואונדערונג פאר דעם גוואלדיקן אויפטו.

פאסט איז דער ערשטער ארויסגעשפרונגען צו באטראכטן די מאשין, וועלכע ער האט געפונען אין בעסטן צושטאנד. ער איז אבער ניט צו זיכער אויף זיינע פיס געשטאנען. די 1450 מייל, פון פעירבעינק, אלאסקא, ביז עדמאנטאן, האט געדויערט עטוואס מער ווי צען שטונדע, ניט רירנדיק זיך פון ארט, איז עס דען א חידוש וואס זיי זיינען קוים אויף די פיס געשטאנען, און האבן פאר א צייט ניט געקאנט הערן וואס מען האט גערעדט צו זיי, זייענדיק באטויבט פון דאס זשומען פון'ם אייגענעם מאטאר. א לייכטער אויטאמאביל האט זיך דורכגעשטופט צווישן דעם המון, און האט מיט א שטריק אנגעבונדן די "וויני מעי" און האט עס ארייגעבוקסירט אין דעם "האנגאר". פארשטייער פון דער "נעשאנאל בראדקעסטינג קאמפאני", פון ניו־יארק, וועלכע זיינען ספעציעל געקומען אהער, האבן פון פריער צוגעגרייט א "מייקראפאן", דורך וועלכן די פליער האבן געלאזט וויסן דער ווארטנדיקער וועלט, וועלכע האט ארויסגעקוקט מיט גרוים שפאנונג צו עדמאנטאן . . .

דער געדאנק פון די פליער איז געווען, צו לאזן זיך ווידער אין וועג אריין, אזוי שנעל ווי זייער 540 גאלאנ'דיקער טענק וועט אנגעפילט ווערן מיט גאזאלין, אבער נאך א לייגערער באראטונג מיט דעם מענעדזשער פונם לופט פעלד, און וועטער עקספערט, האבן זיי זייער פלאן געענדערט, און מען האט צוגעשטימט אויסצורוען זיך אביסל, און איבערבייסן, אין וואס זיי האבן זיך זייער געגוויטיקט.

זיי זיינען באלד אפגעפירט געווארן צום מאקדאנאלד האטעל, וואו זיי זיינען אויפגענומען געווארן מיט גרוים אויפמערקזאמקייט און זארגפילטיקייט. א לייכטער מאלצייט איז צוגעגרייט געווארן פאר זיי. פאסט איז איינגעשלאפן געווארן ווארטנדיק, און איז פון זיין שטול אראפגעפאלן. מען האט אים אזוי געלאזט שלאפן ביז דאס צובייסן איז אריינגעבראכט געווארן. אונטערלעגענדיק דאס הארץ, און ענטפערנדיק איינקע "לאנג דיסטאנס" טעלעפאן רופן, פון זייער פלי מענעדזשער אין ניו־יארק, האבן זיי איבערגעלאזן אינסטרוקציעס צום נאכט־אנגעשטעלטן, ער זאל זיי אויפוועקן ניט שפעטער ווי צוויי אזייגער פארטאג.

פונקט צוויי דעם זייגער זיינען זיי געווען וואך, און אזוי ווי ניי געבארן, פון זייער נאכט אפרו. אלעס איז געווען פיקס און פארטיק, אריינרעכנענדיק א סובסטענציעלן פרישטיק. באדאנקענדיק דער האטעל פארוואלטונג, האט זיי א ווארטנדיקער אויטאמאביל אפגעפירט צום פלי פעלד.

כאטש עס איז געווען אזוי פרי פארטאג, און די הימלען זיינען נאך אלץ געווען שטארק פארוואלקנט, שפריצנדיק א דריבנעם אבער א געדיכט רעגנדל, זיינען דאך געווען עטלאכע מנינים מענשן צו באגלייטן די פליער. אנצוהויבן פון דעם פלי פעלד, איז אוממעגלאך געווען איבער דער טיפער בלאטע. האט ווידער אן אויטאמאביל געבוקסירט דעם מאנאפלאן, ביז דער לאנגער און ברייטער געפלאסטערטער "פארטיידזש עוועניו", און דא, נאך עטלאכע פרוואון, האט דער מאטאר פון דער "וויני מעי" גענומען דעם ריכטיקן טאן. א וויג, א טרייסל, און די מאשין האט זיך א ריס געטאן פון דעם ארט ווי א דערשראקן פויגל, און האט זיך מיט אימפעט א לאז געטאן איבער דער לאנגער "פארטיידזש עוועניו". א מאמענט שפעטער, האט זיך דערהערט אן אויסגעשריי:

— זי גייט! זי הויבט זיך! ! ! אט פארלאזט זי דעם באדן, קעגן דעם שיין פון די רעפלעקטארן, גיבן א בליץ די שמייכלענדע געזיכטער פון "פאסט און געטטי", אט הויבט זי זיך בארג ארויף, העכער, נאך העכער! דער מאטאר צעזינגט זיך שטארקער, ווייטער און העכער איבערן צפון טייל פון סאסקאטשעוואן טייך האבן זיי זיך פארקירעוועט.

דער זייגער ווייזט 3.39 מיטוואך פארטאג. אין מזרח האט זיך דער באטריבטער הימל אנגעהויבן בלייכן. אין דער פארטאגיקער דעמערונג איז די "וויני מעי" פארשוואונדן געווארן. דער לעצטער אקארד פון דעם ריטמיש זינגענדן מאטאר, איז אפגעשטארבן, ווי אן אויסגערוטע וואנדערער פויגל, האט זיך די מאשין געלאזט אין איר ווייטערדיקן וועג, ביז צו איר אנפאנגס פונקט . . .

* * *

פון עדמאנטאן ביז ניו־יארק, א שטרעקע פון ארום זעקס און צוואנציק הונדערט מייל, אפשטעלנדיק זיך אין קליוולאנד, אהייא, אויף א קארגער האלבער שעה אנצונעמען גאזאלין, האבן זיי דערגרייכט זייער ענדציל. געלאנדעט אויף דעם ניו־יארקער "רוזוועלט פילד" 7.47 אין פרימארגן "איסטערן סטאנדארד טיים", צו דער שטוינונג און באגייסטערונג פון דער גאנצער וועלט.

"פאסט און געטטי" האבן געמאכט דעם וועלט קרוז, אין זייער מאנאפלאן "וויני מעי" — א שטרעקע פון 15.474 מייל, איבערן צפון טייל פון דעם ערד קוגל, אין אכט טעג, פופצן שטונדע און איין און פופציק מינוט. זייער אקטועלע פלי צייט איז געווען פיר טעג, צען שטונדע און אכט מינוט, מאכנדיק א דורכשניט פון הונדערט פינף און פופציק מיט אן אכטל מייל א שעה . . .

מיט איינקע יאר צוריק האט דער שרייבער אנגעוויזן, אז די פארשיידענע לופט עקספעדיציעס דורכן ווייטן צפון, ווי אויך איבערן פאליוס, האבן אויסער די פארשיידענע וויסנשאפטלאכע דערווארטונגען ווי די מעטעאראלאגישע טיפאגראפישע, פיזישע, ווי אויך געאגראפישע, האבן ביז גאר א גרויסער מאס, געהאט אין זינען אויסצוזוכן א מעגלאך קורצן און זיכערן מארשרוט, צו פארבינדן דעם אמעריקאנער קאנטינענט מיט אזיע און אייראפע, אויסמיידנדיק איבערצוקרייצן דעם אטלאנטישן אקעאן. דער שרייבער האט זיך דאן אפגעשטעלט אויפן פאקט, וואס איינקע בארימטע פארשער האבן זיך אויסגעשפראכן וועגן דער מעגלאכקייט פון אזא זאך. די עפאכע מאכנדע רייזע פון די צוויי לופט העלדן "פאסט און געטטי" האט אומבאשטרייטבאר דערוויזן, אז אזא זאך איז ניט קיין פוסטע פאנטאזיע, נאר א פראקטישע מעגלאכקייט.

לאמיר זיך אויף א מאמענט אפשטעלן אויף איינקע פאקטן פון דער לופט רייזע. די פליער "פאסט און געטטי" האבן דורכגעמאכט א שטרעקע פון ארום 22 הונדערט מייל, פון כאבאראווסק, סיביר, ביז ארום נאך אלאסקא — אן אפשטעל, אין פופצן שטונדע און 45 מינוט, איבערקרייצנדיק דעם בערינג וואסער פאס (וועלכער איז איינגאנצן ארום עטלאכע און פופציק מייל די ברייט, מיט א פאר אינזלען אין דער מיט). אן ערך די זעלבע שטרעקע איז צווישן ניו־פאונדלאנד און אירלאנד איבערן דעם אטלאנטישן אקעאן, אבער דא האט עס ביי זיי געדויערט היבשלאך לייגנער. אויסער דעם איז עס פיל געפערלאכער, פאר א שטענדיקער און זיכערער לופט פארבינדונג, איבער פאלגנדע אורזאכן:

1) ווען א שווערע לופט שיף אדער עראפלאן איז געצוואונגען אראפצולאזן זיך אין מיטן וועג אויפן אטלאנטיק, איז עס ניט זיכער מיט איר לאנדען, הויפטזאכלאך אין שטורעמדיקן וועטער.

2) זאל עס שוין יא געלונגען צו לאנדען בשלום אויף א שטורעמדיקן ים, איז ערשט א פראגע ווי ווייט א שיף איז, וואס זאל קאנען קומען צו הילף, אויפן ראדיא הילפס רוף, און ווי לאנג קאן זיך עס א לופט שיף האלטן אויף שטורעמדיקע וואסערן?

3) ועל כולם, איז זייער א שווערע פראבלעמע וועגן הייץ מאטעריאל, פאר שווערע לופט שיפן אן אפשטעל איבערן דעם אטלאנטיק. פיל פלענער זיינען שוין געמאכט געווארן, און מיינונגען פון גרויסע אינזשינערן זיינען ארויסגעזאגט געווארן, וועגן אויפשטעלן געאנקערטע לופט באזיסן אויפן ים, וואו לופט שיפן זאלן זיך קאנען אפשטעלן, בייטן די אויסגעמאטערטע מאנשאפט, פארריכטן וואס נויטיק און אננעמען הייץ מאטעריאל.

ווי עס זעט אבער אוים איז די גאנצע געשיכטע ניט מער ווי א שיינע פאנטאזיע. ווייל דורכצופירן עס אין דער ווירקלאכקייט איז עס אדער איינגאנצן אוממעגלאך, אדער אין בעסטן פאל, פארבונדן מיט אומגעהויערע אויסגאבן, און נאך גרעסערע ריסקן.

די פארצוגן פון "פאסט און געטטי" מארשרוט זיינען זייער ממשות'דיקע, ווי מיר וועלן עס באלד זען.

1) כאטש די שטרעקע צווישן כאבאראווסק, סיביר און נאך אלאסקא, שניידט זיך דורך א פארפרוירענער וויסטע, זיינען דאך דארט צעווארפן (כאטש זייער זעלטן) "טרעפערס און טריידערס" און זיי עקזיסטירן. דאס ווייזט אז עס איז ניט אוממעגלאך אויפצושטעלן איבער דער ליינג פון די 22 הונדערט מייל, איינקע לופט באזעס אויף גינסטיקע פונקטן, וועלכע זאלן קאנען באזארגן מיט אלעס מעגלאכעס א לופט שיף.

(שלוס אויף פינפטע זייט)

אויף די פעלדער פון אידנבּרידזש

(רייזע איינדרוקן)
פון משה וואלינער

כ'וואלט איצט ארויפגעקלעטערט אויף איינער פון די אנגעזעענסטע טריבונעס פון אונזער מערב קאנאדער אידישן לעבן און מיט מאנענדע הענט וואלט איך אויסגעשריען צום ארום:

"אין נאמען פון 42 פארגעסענע פאמיליעס, באשולדיק איך . . ."

און שפעטער, ווען מיין געשריי וואלט דערגרייכט צו זיין העכסטן גליד־פונקט, וואלט איך איינגעשניטן מיינע ווערטער אין די מוחות פון אונזערע רעדל־פירער און געזאגט:

"הערט, הערט, איר, וועלכע קלאפט אין די פושקעס און קלייבט פאר אלע געלויטענע, געשניטענע, פארנאגענע און אויפגעגאנגענע; איר, וועלכע טראגט אויף זיך די וואטענע מאנטלען פון אלע "איזמען" און טומלט אויף די געמארקן פון דער וועלט מיט גרילצנדע וויי־געוויינען און פרייד־געשרייען, איר . . . — הערט דאס שטילע געזאנג פון 42 פארווארפענע אידישע פארמער פאמיליעס . . ."

ווייל איך אבער ניט קיין פאטאס. כ'זוך ניט קיין פאזע. מיט פראסטע באשיידענע ווערטער קום איך איצט צו צו יעדן איינעם ווער ס'לייענט אט די שורות און בעט ביי אים: לייען די לעגענדע פון אידנברידזש.

:: :: ::

אויף דער לאנד־קארטע פון קאנאדער באדן, סאסקאטשעוואנער פראווינץ, געפינט זיך א קליין פינטעלע מיטן נאמען אידנברידזש. דאס איז ניט קיין באן סטאנציע נאר א פאסט־אפטיילונג, א קליינע, פארווארפענע פאסט־צווייג וואס איז אפגעריסן פון צוג, פון שטאט, פון וועלט, וואוהין א צייטונג פון א נאענטן צענטער שלעפט זיך 4 אדער 5 טעג.

אמאל איז דא געווען וואלד. בוימער, געדיכטע און צעוואקסענע האבן זיך דא געפלאכטן מיט צווייגן, מיט בלעטער אין בלעטער, איינס דעם צווייטן פארשטעלט די זון, איינס דעם צווייטן ארומגעוויקלט מיט דיקע ווארצלען; ווינטן האבן זיך געשפילט מיט אט די בוימער קעפ, אמאל געריסן פאר די צעפ, געבויגן ביז צו דר'ערד און אמאל שורשענדיק געגלעט זייערע דינע פרוכט־קעלאך; רעגנס האבן געוואשן יעדעם בלעטעלע, זון האט געטריקנט מיט שטראלן און אונטן, אונטער די בוימער, אויף דער מיט אדערן געקניפטער ערד, דארט איז שטענדיק געווען פינסטער, פארשטעלט, און בערן, וועלף, האזן און אלערליי אנדערע חיות האבן פראנק און פריי אומגעשפאצירט הין און צוריק. ווילד איז געווען דאן די קאנאדער פריירי.

איז געקומען א האנט, א ווייכע אידישע קרעמערישע האנט. און די האנט האט געבראכט א האק, א שווערע האק. און די הויט אויף דער האנט'ס פינגער איז געווען אזא ווייס־זיידענע, אז ביי יעדן קלענסטן ריר האבן זיך געריסן דער הויטס אידעלע פעדימלאך, נעגריסן און געבלוטיקט. נאר די דינע האנט האט געזאגט צו דער שווערער האק: שנייד! שנייד דעם אור־אלט, שנייד די שווערע שטאמען, — און בוימער, ווי ריזן, האבן גענומען קראכן, ברעכן זיך צו דער ערד.

און פון דאן זיינען טעג נאך טעג פארגאנגען. נעכט נאך נעכט האבן זיך געוויקלט אין קנוילן, געשפינט אין חדשים, געגייט זיך אין יארן. בוימער און צווייגן האבן אויסגעברענט אין שייטערס, זייערע רויכן האבן פארטריבן די אינסעקטן, פעלדער זיינען אפגערייניקט געווארן, שטיבלאך האבן זיך באוויזן און אזוי איז אוועק און אוועק ביז צו אונזערע טעג, צום 25טן יאר.

און איצט: 15 מייל אין קרייז. 7 טויזנט צעאקערטער באדן. 187 נפשות. 2 פאבליק סקולס און 2 אידישע שולן. א דראמאטישע סעקציע, א קינדער קלוב, א שול, א האל, פארשיידענע געזעלשאפטלאכע אקטיוויטעטן. 214 פערד, 274 קעטל, מאשינען אין ווערט פון 34 טויזנט דאלאר און א יערלאכער שניט ביז הונדערט טויזנט בושל.

איבער דער גאנצער קאלאניע ציען זיך גלייכע און גוטע וועגן. אלע פעלדער, באזונטע, וויגן זיך פאר'חלומ'ט מיט שווערע זאנגען. אויף די לאנקעס פאשען זיך רונדע פערד, פי און שאף. די גוטע שווארצע ערד אטעמט מיט פעטס און פייכטקייט.

א שטיק לעגענדע!

:: :: ::

— זייט באקאנט מיט אן אפריקאנער.

— זייט באקאנט מיט א לאנדאנער.

— זייט באקאנט...

פארן פרעמדן, אין אנהויב, קוקט אוים אביסל מאדנע אט די באזונדערע באטאנונג פון לאנד אדער שטאט. ווען מ'קוקט זיך אבער צו צו די אידנברידזשער זעט מען איין, אז אזא אונטערשטרייכונג איז כמעט א נויטווענדיקייט.

אידנברידזש באשטייט פון צוויי באזונדערע גרופן, אדער בעסער געזאגט, דורות, וועלכע טיילן זיך אפ איינס פון צווייטן מיט גאנץ שארפע גרעניצן. די אפריקאנער גרופע איז א מער רעליגיעז־אידישלאכע, די לאנדאנער — אן אנארכיסטיש־סאציאליסטישע. די אפריקאנער באשטייט פון אידן וועלכע האבן געלעבט אין אפריקע, זיך באשעפטיקט מיט פעדלעריי, געווען די 1טע צו באטרעטן דעם קאנאדער באדן; די לאנדאנער זיינען געוועזענע שאפ־ארבעטער, אינטעליגענטן און זיי זיינען די צווייטע, וועלכע האבן זיך באזעצט אין אידנברידזש.

איז א באזונדערע שטאלץ דערפאר צו זיין "אן אפריקאנער". זאגנדיק די ווערטער מיינט מען גלייכצייטיק צו אונטערשטרייכן: "איך בין פון די גאר ערשטע..."

אויסערלאך אבער זיינען דאס איינע און די זעלבע מענשן: אידן. ווען זיי האבן זיך גענומען צו לאנדארבעט זיינען אויך זייערע פארמערשע קענטעניש געווען איינע און די זעלבע. — אלע זיינען געווען "גרינע" און אומדערפארענע אויף ערד.

איז טאקע געווען מער ווי פרייד צו זעען די שיינע ווירטשאפטן וואס די אידנברידזשער אידן האבן זיך פארשאפן פאר די קורצע 25 יאר. אין די פאר טעג פון מיין וואוינען אין דער קאלאניע האב איך באזוכט א היבשע צאל פארמערס און אומעטום האב איך באגעגנט פיינע באלעבאטישקייטן. לעצטנס האבן זיי אנגעהויבן איבערגיין צו געמישטער פארמעריי און שוין פאראן איינער, א יונגער פארמער, וואס האט אויף דעם געביט דערגרייכט מוסטערהאפטע רעזולטאטן.

יעדער פארמער האט צו עטלאכע פערד, עטלאכע בהמות, הינער, א. א. וו. א סך האבן שאף. מ'האט די נויטיקע מאשינען, שטאלן, און תבואה־אמבארן. מ'לעבט אין מער־ווייניקער באקוועמע הייזער פון 3 אדער 4 צימערן, און ביי איינקע זיינען שוין פאראן גאר מאדערנע שטיבער, אויפן שטאטישן טיפ, מיט אייגענער עלעקטריק און אייגענער וואסער־לייטונג.

גאנץ אידנברידזש איז פארבונדן מיט א טעלעפאן סיסטעם. א צאל פארמערס האבן אויטאמאבילן און דאס ניט קיין אלטע פארדלאך, נאר טאקע גאנץ נייע און שטארקע מאשינען. כ'האב אויך באמערקט א צוויי אדער דריי ראדיאס, אויך עטלאכע "טשעסטערפילד סעטס".

פארשטייט זיך, דאס יאר איז א שלעכטס. קיין געלט איז ביי קיין פארמער ניט פאראן און ניט איין פארמער

(שלוס אויף ראמאן זייט)

אוים בריה...

(א בריוול פון דאטשע)

לידידי זעליק הונגערמאן!

אזוי איז דאס מיין פריינט, על הכל עת, און — איך בין היינט געבאך א דאטשניק, א ברירה האב איך? הערסטו, ווען מען זאגט מיר, למשל, פאר פינף יארן — ווען פאר צען יארן צי פאר צוואנציק יארן, איז דאך ניטא וואס צו ריידן — נאר אפילו פאר פינף יארן ווען מען זאגט מיר, אז אזוי און אזוי, אז אין שנת . . . וועלכן יאר האבן מיר איצט? א קיצור, ווען מען זאגט מיר דאמאלסט, אז איך וועל היי־יאר זיין א דאטשניק, און ניט סתם א דאטשניק, נאר טאקע א דאטשניק פון דאטשניק לאנד, דאס הייסט, אז איך וועל אוועקפארן די שטאט, אז איך וועל א זומער צייט ארומגיין אין שטעקשיך, און איך וועל זיך לכל הפחות פערצן שעה א מעת־לעת נודען אויף דער ווארענדע, אז — דו ביזט אמאל געווען אן אמת'ער דאטשניק?

הערסטו דאך, איך האב אליין אויך אלץ געמיינט אז איך האב א שטיקל ידיעה אין דאטשע, ווארום נאך אלעמען האלט איך א דאטשע אווודאי שוין א יאר זעקס און צוואנציק, טאקע זינט איך בין באווייבט געווארן, און ווי די מעשה איז א מעשה — אליין בין איך טאקע ביז הייניטיקן זומער אויף א דאטשע ניט געווען, דאס הייסט, געווען בין איך יא, ווארום פון וואלט זיך אויסגעזען, אז איך וואלט זיך קיינמאל אהין ניט אראפגעכאפט מבקר חולה זיין מיין באלעבאסטע! איך זאג בכיון מבקר חולה זיין, מחמת מיין ווייב זאל געזונט זיין איז זינט זי איז מיין ווייב, כסדר ניט איינגאנצן, און — דערפאר נעמט זי טאקע אלע זומער א דאטשע! א קיצור, איך פלעג זיך אודאי צוויי מאל און אמאל אפילו דריי מאל דורכן זומער אונטערכאפן צו דער ווייב אויף דער דאטשע, און היות ווי איך כאפ זיך אט אזוי אונטער שוין א קימא'לן פון זעקס און צוואנציק זומערן, מחמת עס איז ברוך השם זעקס און צוואנציק קיילעכדיקע יאר געווארן זינט זי איז ניט איינגאנצן — האב איך דאך פלוג א נישקשה'דיקע פראקטיק און האב ראכט זיך געדארפט זיין א שטיקל מבין אין א דאטשע, ווי מיינסטו?

בין איך ערשטנס בין איך טאקע גאר קיין גרויסער עם־הארץ אין הלכות דאטשע ניט געווען, א ראיה האסטו, אז איך האב זיך אהין קיינמאל ניט געאוקט, און זעקס און צוואנציק יאר נאכאנאנד האט מיר די ווייב ניט געקאנט איינברעכן, אז פאר זעקס און צוואנציק יאר האב איך געדארפט פאר איר האבן זעקס און צוואנציק טויזנט תירוצים, און — אויף דאטשע בין איך פארט ניט געפארן! דאס איז ערשטענס. און צווייטנס, דארף איך דיר זאגן — איך מיין, איצט בין איך דאך שוין אליין א געפרובטער, איצט, הייסט דאס, זיינען דאך שוין פאר מיר קיין סודות ניטא — דארף איך דיר זאגן, אז מען זאל אפילו זיין מיט טויזנט קעפ און יעדער קאפ זאל זיין א מיניסטער, קאן מען אויף אויסוועניק ניט זיין קיין מבין אויף א דאטשע! קורץ און שארף, א הארץ איז א זייגער, און אז איך האב זיך זעקס און צוואנציק יאר געראנגלט און אליין ניט געוואלט פארן אויף דאטשע — שייך ניט געוואלט! — איז דאס מכח מה ניט אומזיסט! וועסטו דאך אודאי פרעגן די קשיה, מה־נשתנה, פארוואס, הייסט דאס, האב איך זיך היינטיקן זומער געלאזט איבעררייסן? איז דער תירוץ . . . ווי איך בין א איד, אז דא פאסט זיך דער "עבדים היינו"! דהיינו, פרעגסטו? גאר פשוט, ברודער, אז מען פאלט אין מעמד און ווערט מען ביסלאכווייז אן עבד און — ביי דער אייגענער ווייב ווערט מען דאס טאקע איינס און צוויי!

בין איך נאך געשטאנען אויף די אייגענע פיס, דאס הייסט, קיין גרויסער נגיד בין איך חלילה קיינמאל ניט געווען — ווייט פון עושר, כרחוק מזרח ממערב. אגב פון וואנען האט דאס געקאנט זיין די עשירות, אז די ווייב איז תמיד ניט איינגאנצן, און אזא מעשה קאסט געלט, און הוקא גראבע געלט! נאר גארנישט, יא רייך, ניט רייך, אבער א שטיקל באלעבאס איז מען אלע מאל געווען און כל־זמן מען איז נאך געווען א שטיקל מענטש ביי לייטן — האט נאך די אייגענע ווייב עפעס אויך געהאט א שטיקל אפשיי. דאס הייסט דעם כבוד וואס זי פלעגט מיר אפגעבן בין איך איר מוחל. ווארום א אשה וואס איז רק ניט איינגאנצן איז אלע מאל און אין כעס און אלע מאל ברוגז — מען איז דאך פאר איר קיינמאל ניט יוצא, דו פארשטייסט? און מיין באלעבאסטע, אז זי איז ברוגז איז ביי איר ניפאטשאס — איז רעכט צו מאכן פון אן אייגענעם מאן אש און בלאטע.

נאר ווער שמועסט דא וועגן כבוד? איך זאג נאר, אז כל זמן די געשעפטן זיינען געגאנגען כשורה, דאס הייסט, כל־זמן אז מען האט געליזט האט מען טאקע עפעס פארדינט, און כל זמן מען האט אנגעזעצט איז טאקע דערפון עפעס געבליבן אין קעשענע, כל זמן דאס רעדל, הייסט דאס, האט זיך געדרייט, און דער האט דיר געהאלטן פאר א חכם און יענער האט דיר געהאלטן פאר א פקח — ה' דאמאלסט די אייגענע ווייב אויך צוזעבאמקעט. דאס הייסט, דו ווייסט דאך דעם אמת, אז כל ימי, פון אייביק אן, זינט איך קען איר, האט זי פאר מיר קיין אנדער נאמען ווי, בהמה ניט געהאט, מחמת — אזוי האט זי געוואלט, און אראפ פון מארק! נאר איינס צו דאס אנדערע האט דאס גאר ניט. און בשעת ס'האט זיך ביי מיר געדרולט און א הונדערטער האט קיין ווערט ניט געהאט, פלעגט זי פונדעסטוועגן שרייען און שרייען און — אויפהערן, מחמת ווי די מעשה איז א מעשה — דער בריה ביז איך דאך געווען!

אט נעמט טאקע די דאטשע גופא. איז ווי מיינסט, אז אזוי גלאט איז דאס צוגעגאנגען? הויבט זיך דאס טאקע גאר ניט אן! זומער אין זומער פלעגט זיך איבער'חזר'ן דער זעלביקער פזמון, אז ניט איך בין קיין מענטש, ניט איך בין קיין מאן, ניט איך בין קיין וואס די ערד טראגט מיר. ניט זי האט מיר לכתחילה געוואלט. מיידלוויז הייסט דאס, ניט זי קאן מיך אנקוקן עד היום, ניט זי דארף מיר, ניט זי דארף מיר... וואס זשע דען, עס איז דאך מער ניט א מיאוס זאך — א איך א באלעבאס זאל קיינמאל ניט פארן מיט דער ווייב אויף דאטשע!

איז וואס, מיינסטו, אז זי האט גערעדט? קיין גרויסער מאכל איז דאס אפילו ניט. אז מען דארף יאר איין און יאר אוים אויסהערן אלץ די זעלביקע דרשה, און נאך מיט מער פרישקייט, פאלט טאקע צו א חלשות. און אזוי פיל גוטע יארן זאלן מיר ביידע האבן וויפיל מאל עס פארדריסט דוד הייסט דאס! אבער גארניט, קיין סכנה שטעקט דא ניט, מחמת דער עיקר איז דאך דער סוף, און דער סוף איז, אז אויף דער דאטשע פארט זי טאקע געזונטערהייד אליין! גאר פשוט, בשעת זי האט געוואוסט, אז איך בין נאך פונדעסטוועגן א שטיקל קאמערציאנט, אז איך בין נאך פונדעסטוועגן א שטיקל אויפטועער — פלעגט זי דאמאלסט ריידן און ריידן ביז זי פלעגט אויפהערן.

איצטער אבער, ברודער, אי ליגט מען דאס אין דער ערד! ערשטנס ליגט מען דארפאר וואס מען ליגט — פשוט עס טויג אין דער ערד. מחמת — אוים בריות געווארן, הא? צווייטנס ליגט מען, ווייל די ווייב — אי רייט זי דאס איצט אויפן קארק! פארשטייסט דאך אווודאי אליין, אז אויב איך בין מיין זיבן און צוואנציקסטן יאר נאך גאר געשמאקער חתונה אוועקגעפארן מיט דער ווייב אויף דער דאטשע — איז מיר שוין מסתמא געווען גוט, און עס איז מיר גוט עד היום הזה!

אנגעהויבן האט זיך דאס היי־יאר פונקט ווי אלע זומער — זי האט גערעדט. די נפקא מינה איז נאר, וואס אין די פריערדיקע יארן פלעגט זי אזוי לאנג ריידן ביז עס פלעגט איר מיאוס ווערן, און — היי־יאר איז איר ניט מיאוס געווארן! זי איז פאר זיך אפשר אויך גערעכט, ווארום ווייבאלד אז קיין געלט האב איך קיינמאל ביי דער נשמה ניט, ווייבאלד פון מיין גאנצן באנקראט איז מיך קיין צוויי סענט ניט געבליבן, ווייבאלד, הייסט דאס, איך בין א שלימזל'ניק ווי אלע שלימזל'ניקעס — מעג מיר אנשטיין צו פארן מיט איר אנאייענעם אויף דער דאטשע, נישקשה!

און כך־הוה, זי האט אנגעהויבן רעדן סך הכל ל"ג בעומר, און איך בין שוין צוויי וואכן מיט איר אויף דער דאטשע און זי רעדט נאך אלץ, און ווייסטו וואס זי זאגט נאך רק צו פארשטיין? סך הכל איין קלייניקייט, אז איך בין געווען א גארנישט, אז — איך וועל שטארבן א גארנישט . . . משביעות, אז זי האט הנאה פון עסן מן (מאן) און דאס אכל'ט זי דאך מיר — מיר דיין פריינט דאן.

THE ROYAL ... SOAPS LIM... Winnipe...
INCOME TAX S... Audits, Financial ... Investigatio...
Chartered Acco... Auditors
A. HARRIS
RELIAN... INK